

EN EL 75è ANIVERSARI D'ANTONI VIDAL FERRANDO

Miquel Àngel Vidal

Fa tres quarts de segle, dia 9 de setembre de 1945, va néixer a Santanyí Antoni Vidal Ferrando. Després de cursar el batxillerat, amb 18 anys aprovà les oposicions a mestre i es dedicà a la tasca docent fins a la jubilació, el 2006. També és llicencià en Història General el 1978. Però la seva gran passió era i és la literatura. Tot i que escrivia des de jove, començà a publicar tardanament. Al 1986, amb més de 40 anys, apareix el seu primer poemari, *El brell dels jorns*. En els anys posteriors, amb certa regularitat fins a 1999, aparegueren altres set llibres de poesia (*Racó de n'Aulet, A l'alba lila dels alocs, Els colors i el zodíac, Cartes a Lady Hamilton, Calvari, Bandera blanca, El batec de les pedres*), i dues novel·les, *Les llunes i els calàpets* i *La mà del jardiner*. Llavors, més espaiadament, han aparegut els reculls de poemes *Cap de cantó* (2004), *Gebre als vidres* (2012) i *Aigües desprotegides* (2018), les novel·les *L'illa dels dòlmens* (2007) i *La ciutat de ningú* (2016), l'aplec de contes *Els miralls negres* (2013), i el dietari *Amors i laberints* (2010). Enguany, el del seu 75è aniversari, ha vist la llum la seva darrera novel·la, *Quan el cel embogeix*.

Per tant, la seva obra s'encabeix en dos gèneres: la lírica i la narrativa. Tot i els seus inicis poètics, a partir de 1994 ha conreat la novel·la amb regularitat. Antoni Vidal no és, però, un poeta que escriu narrativa. És un autor amb dues actituds: una lírica i l'altra èpica. En realitat es tracta de dues cares de la llibertat creadora i artística que caracteritzen la seva obra, i que es diferencien, com diu el mateix autor, per una qüestió de densitat: als poemes pretén la síntesi, a les narracions l'anàlisi. Tant al conreu d'una com de l'altra el mou «el compromís amb les paraules».

Ja hem fet incidència que Vidal Ferrando va començar a publicar tardanament, quan ja havia acomplert els quaranta anys, per tant ens trobam, des del seu primer llibre, amb un poeta madur i acurat. També és un poeta lent i laboriós, que treballa amb esforç i minuciositat cada una de les composicions que integren els seus llibres. De fet, la perfecció formal i l'exigència estilística són trets fonamentals de la seva poesia. Una poesia feta amb gran rigor expressiu i

una elecció lèxica escrupolosa; una poesia elaborada, més intel·lectual i lúcida que intuïtiva i espontània.

Tot i ser unitària quant a temàtica i estil, la seva obra poètica pot dividir-se en quatre blocs cronològics:

Els dos primers llibres, iniciàtics, marcats pel simbolisme i l'abstracció, tenen una estructura senzilla, amb tendència als versos d'art menor (sobretot heptasíl·labs) i amb escasses referències artístiques i literàries. *El brell dels jorns* es divideix en dues parts: a la primera es contempla el passat i la desfeta dels ideals des del present, mentre que la segona se centra en el tema de l'amor; a *Racó de n'Aulet* el jo i l'enyorança, el poble natal i el país conflueixen, tot i les vicissituds, en l'amor que sent el poeta.

A partir de *A l'alba lila dels alocs*, i en els tres llibres següents, hi ha una estructura molt més treballada, amb predomini del vers decasíl·lab blanc, l'ús de referències artístiques i literàries, i una poesia encara més conceptualista i amb major concreció. Amb *A l'alba...* torna al tema de l'amor i del pas del temps (sempre presents en la poesia de Vidal Ferrando). La unitat estructural i temàtica encara s'accentua més a *Els colors i el zodíac* (amb l'element cíclic dels dotze signes del zodíac que li serveixen per fer una reflexió sobre el pas del temps i la caducitat humana i de la natura), també a *Cartes a Lady Hamilton*, on aprofundeix en un recurs que li proporcionarà magnífics resultats poètics: la identificació de la història personal amb la d'un personatge històric o literari, en aquest cas conjugats a l'illa de Menorca i en l'amor de l'almirall Nelson per Lady Hamilton; i a *Calvari*, recull en el qual comença a usar la tanka i els poemes en prosa a més dels decasíl·labs blancs i fa una reflexió sobre el destí de l'home a partir de la passió i mort de Jesucrist.

Amb *Bandera blanca*, *El batec de les pedres* i *Cap de cantó* ofereix una poesia més directa, més senzilla, amb menys elements simbòlics i un augment referències literàries i artístiques. Amb la conjunció passat històric-present (que ja havia usat a *Cartes...*) aconsegueix alguns poemes magistrals (sobre Gerónimo, Gorki, Vivaldi...) Tot i seguir la reflexió sobre el pas del temps, hi ha una incidència major en l'autobiografisme (que ja era una constant des del seu primer llibre) i en la preocupació pel país.

L'autor ha dit que considera que els dos darrers reculls (*Gebre als vidres* i *Aigües desprotegides*) formen d'alguna manera una unitat. Segueix tractant els

mateixos temes que a la poesia anterior, però amb un major ús de la polimetria (alexandrins i decasíl·labs blancs, haikus, poemes en prosa, i fins i tot versicles).

És evident la unitat d'estil, la veu pròpia que condueix tots els poemes, però també, com és lògic en onze llibres i trenta-cinc anys dedicats a la creació poètica, la diversitat de temes i formes. Els temes més freqüents són l'amor, la reflexió sobre la mort, el record i la memòria, la lluita per la llibertat i la identitat, i la caducitat del temps («...I envelliré parlant-vos / de meravelles, del que estim, enigmes, / somnis, fracassos. Altra cosa no / anhel, car, de tots els plaers / l'amor és el confí i el mot és el miracle.»). També les formes, com hem vist, són diverses a causa de la recerca, a cada llibre, de noves possibilitats expressives; de tota manera, els seus poemes són essencialment breus, intensos. Si un element caracteritza aquesta poesia és la concisió. Moltes de les seves composicions no sobrepassen els 6 versos i la majoria s'encabeixen entre els 12 i els 20 versos. El poema més llarg, amb diferència, és «El jardí de les delícies» que en consta de 68.

La poesia de Vidal Ferrando cerca sempre l'equilibri entre l'elaboració i el sentiment, entre la tècnica i el concepte. És una poesia, en general, de to elegíac («Tot el que vares perdre torna abisme al poema»), on apareix sovint l'enyorança pels paradisos perduts (infància i joventut) i la reflexió sobre el passat personal («Mai no he tornat d'aquells horitzons que eren música»). També és una poesia sensual, intel·ligent, reflexiva, amb tendència al pessimisme i a la convicció del xoc profund entre l'ideal i la realitat (el «convenciment tangible que el plaer / no té mai la bellesa del desig»). Un equilibri que també aconsegueix amb la mescla d'elements contraposats com la recerca esteticista i el compromís ètic.

La narrativa de Vidal Ferrando té una separació cronològica i formal molt evident: la trilogia de novel·les del *Cicle d'Almadaia*, publicades entre 1994 i 2007, i les obres narratives posteriors: dues novel·les curtes i un aplec de contes, aparegudes entre 2013 i 2020.

El cicle d'Almadaia és un impressionant fresc, «una crònica literària i sentimental de la Mallorca del segle XX», com l'ha definida l'autor. Almadaia és un espai mític, com Yonkatapawa, Macondo, Comala o Mequinensa, que és pot identificar amb Santanyí, el poble natal de l'escriptor. *Les llunes...* abasta poc més del primer terç, fins al començament de la Guerra Civil, *La mà...* se centra

sobretot en la immediata postguerra (anys 40 i 50), mentre que la tercera que incideix en l'allau del turisme i la prosperitat econòmica de l'illa des dels anys 60 fins a final de la centúria i principis del segle XXI.

A *Les llunes i els calàpets*, un narrador-cronista conta la història del seu avi Simó, mariner, i una de les nombroses víctimes innocents de la guerra civil. Tot i que el protagonista és l'eix essencial de la narració, apareixen molts d'altres personatges amb les seves històries, que proporcionen una dimensió coral a la novel·la. Essencialment els successos, més generals, ressegueixen la vida de pescador a l'època de la dictadura de Primo de Rivera, de contrabandista durant el període de la República i, amb major minuciositat, incideix en els fets dels primers mesos de la Guerra Civil.

La mà del jardiner se situa a la postguerra. El narrador-cronista explica els successos de la seva infància al poble. És, també, com l'anterior una novel·la coral, però apareixen molts més personatges i amb major dispersió en les seves històries. Es presenten molts de fets com a conseqüència dels enfrontaments entre els dos bàndols durant la guerra. És un magnífic retrat de la vida a un poble rural dels anys 40 i 50, de la misèria econòmica i moral, i, alhora, a més d'una prodigiosa anàlisi social, una profunda indagació psicològica en els dos protagonistes essencials, el narrador i el seu amic Basili.

A *L'illa dels dòlmens* retrata el trasbals social, econòmic i cultural que es va produir a l'illa amb l'allau del turisme a partir de la dècada dels 60. A pesar de l'ús dels narradors en primera i segona persona i de reflectir la història d'un home derrotat, és una novel·la de personatge col·lectiu. La veu del protagonista es dilueix en la vasta xarxa d'històries de la col·lectivitat. El protagonista principal, innominat, contempla a la seva vellesa el fracàs del seu projecte vital i la degradació del seu poble i de tota l'illa. No és sols la consciència de derrota íntima que trasbalsa el personatge sinó que aquesta va unida a la desintegració espiritual que han significat la massificació i la urbanització indiscriminada de Mallorca.

Una trilogia exigent i ambiciosa que situa l'autor entre els novel·listes més potents de la narrativa mallorquina de finals de segle XX i principis del XXI, a l'alçada de Baltasar Porcel, Carme Riera i Gabriel Janer Manila.

Quant a les obres narratives publicades a la segona dècada del segle XX, cal destacar que són més breus, però amb la mateixa cura formal i estilística del

cicle d'Almandaia. Tot i que la guerra civil i successos del segle XX hi són presents, essencialment les accions són contemporànies, actuals.

Els miralls negres és el seu primer i únic, per ara, conjunt de relats breus. Són 12 contes, que segueixen el precepte d'Stendhal, però amb una visió més pessimista. La unitat del llibre ve caracteritzada tant pel to i l'estil inconfusibles d'Antoni Vidal com pel marc geogràfic i històric: bona part dels relats s'ubiquen a l'espai mític d'Almandaia, i tot i situar-se a la postguerra o a l'actualitat estan marcats a foc pels efectes devastadors de la guerra. L'aplec té connexions, amb l'extraordinari recull de contes titulat *Calaveres atònites* de Jesús Moncada: coincideixen en el pessimisme, la ironia, en un toc subtil d'erotisme i, sobretot, en l'objectiu: el reflex de la desfeta d'un món rural ple de misèries, però amb el desig de rescatar-lo de l'oblit.

La ciutat de ningú és una novel·la curta, un monòleg interior articulat com un discurs al·lucinat, irracional i altament poètic, distribuït en més d'un centenar de breus seqüències. El narrador-protagonista, el fill d'un falangista que va col·laborar en la repressió durant la Guerra Civil, és un neuròtic que està en tractament psiquiàtric i viu a la ciutat, allunyat del seu poble natal, sembla que per temor a possibles represàlies, ara que s'estan exhument els cadàvers dels afusellats durant el període bèl·lic. Un boig, que per les inclemències de la soledat, s'instal·la en el record. La novel·la és una metàfora del món embogit, delirant i deshumanitzat d'avui en dia, en el qual la raó i el seny queden relegats pel fanatisme i la ignorància.

Enguany ha publicat la novel·la *Quan el cel embogeix*. Dos són els eixos que l'articulen: les reflexions del narrador, un vell escriptor insatisfet, alcohòlic i admirador de Marcel Proust que vol fer una crònica literària de la seva època, i el retrat del caràcter i dels fets biogràfics del fiscal, Adolf Romaguera, un feixista de pedra picada. Com a totes les seves altres novel·les, aquestes dues vies es complementen amb multitud de personatges que enriqueixen i donen una dimensió coral a la novel·la.

Serra d'Or, núm. 731 (novembre de 2020).